

โรงอาหารในฐานะพื้นที่เรียนรู้ทางสังคมของนักเรียน: มิติใหม่ของการพัฒนาในโรงเรียน

ณัฐนิชา สุโพธิ์* ยาดรา จำปาเฟื่อง นิกุล ชุ่มมัน สรัญญา ปัญญะสุทธิ ชุตินา ตลอดไธสง และอิสริย์ มหาจันทร์

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

*Corresponding Author Email: nattanicha@g.swu.ac.th

Received: June 17, 2025; Revised: October 6, 2025; Accepted: October 8, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งนำเสนอแนวคิดการพัฒนาโรงอาหารของโรงเรียนให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ทางสังคมที่ส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีความหมายและหล่อหลอมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ผ่านกิจกรรมในชีวิตประจำวัน บนพื้นฐานแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ทักษะชีวิต หลักสูตรซ่อนเร้น และสิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ โดยเสนอให้โรงอาหารทำหน้าที่เป็นบริบทของหลักสูตรซ่อนเร้นที่สะท้อนผ่านกิจวัตรของนักเรียน เช่น การต่อแถว การสื่อสาร การเจรจา และการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพความแตกต่าง บทความได้นำเสนอกิจกรรมและแนวปฏิบัติที่ดีจาก 4 โรงเรียนในประเทศไทย พร้อมข้อเสนอเชิงปฏิบัติ ข้อเสนอเชิงระบบ และข้อจำกัดในการดำเนินงาน ข้อค้นพบสำคัญคือการพัฒนาโรงอาหารให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ทางสังคมที่ยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยการออกแบบเชิงระบบที่เชื่อมโยงนโยบายโรงเรียน สภาพแวดล้อม บทบาทบุคลากร และกิจกรรมที่สัมพันธ์กับบริบทชีวิตจริงของผู้เรียน เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างรอบด้านในบริบทที่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริง

คำสำคัญ: โรงอาหาร ทักษะชีวิต พื้นที่เรียนรู้ทางสังคม หลักสูตรซ่อนเร้น ทักษะในศตวรรษที่ 21

The School Cafeteria as a Social Learning Space for Students: A New Dimension in Educational Development

Nattanicha Supho*, Yattra Jampafuang, Nigool Choomman, Sarunya Punyasut, Chutima Thalodthaisong and Isaree Mahakhant

Srinakharinwirot University Prasarnmit Demonstration School (Secondary)

*Corresponding Author Email: nattanicha@g.swu.ac.th

Received: June 17, 2025; Revised: October 6, 2025; Accepted: October 8, 2025

Abstract

This academic article presents the concept of developing the school cafeteria as a social learning space that fosters meaningful learning and cultivates desirable characteristics for learners in the 21st century through everyday life activities. Grounded in the theoretical frameworks of social learning, life skills education, hidden curriculum, and learning environments, the article proposes that school cafeterias serve as a context for the hidden curriculum, reflected through students' daily routines—such as queuing with discipline, communicating appropriately, negotiating to avoid conflict, and coexisting with respect for diversity. The article showcases good practices from four schools in Thailand and offers practical recommendations, systemic proposals, and identifies implementation constraints. A key finding highlights that transforming the school cafeteria into a sustainable social learning space requires a systemic design approach that links school policies, physical environment, staff roles, and real-life-based student activities to holistically develop life skills and desirable traits in ways that are adaptable to various educational contexts.

Keywords: School Cafeteria, Life Skills, Social Learning Space, Hidden Curriculum, 21st Century competencies

บทนำ

ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ระบบการศึกษาจำเป็นต้องตอบสนองต่อความซับซ้อนของโลกยุคใหม่ ซึ่งขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสังคม และความหลากหลายทางวัฒนธรรม ผู้เรียนยุคใหม่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้าน ทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ และทักษะชีวิตที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกแห่งการเปลี่ยนแปลง (UNESCO, 2021) ดังนั้น การเรียนรู้จึงไม่ควรถูกจำกัดอยู่ภายในห้องเรียน แต่ควรกระจายออกไปยังพื้นที่เรียนรู้นอกห้องเรียนภายในโรงเรียนที่มีอยู่จริง แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับทิศทางของ UNESCO (2023) ซึ่งเสนอให้โรงเรียนปรับเปลี่ยนบทบาทจากสถานที่ถ่ายทอดความรู้แบบดั้งเดิมไปสู่การเป็น “learning ecosystems” หรือระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ ที่เชื่อมโยงชีวิตจริงของผู้เรียนเข้ากับการสร้างค่านิยมร่วมและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะการเรียนรู้ในพื้นที่นอกห้องเรียนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ตรงภายใต้บริบทจริง

หนึ่งในพื้นที่สำคัญที่มักถูกมองข้ามคือโรงอาหารของโรงเรียน โดยทั่วไปโรงอาหารเป็นพื้นที่สำหรับการบริโภคอาหารในช่วงพัก แต่ในความเป็นจริงโรงอาหารคือพื้นที่แห่งชีวิตประจำวันที่มีความเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างต่อเนื่อง นักเรียนจากหลากหลายช่วงวัยมีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประเมินสถานการณ์และตัดสินใจผ่านการปฏิสัมพันธ์ในบริบทที่ไม่มีครูควบคุมโดยตรง ซึ่งสะท้อนกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมอย่างเป็นธรรมชาติ

แนวคิดการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ของ Bandura (1977) ชี้ว่า มนุษย์เรียนรู้ผ่านการสังเกตและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยคุณลักษณะที่ปรากฏในโรงอาหาร ล้วนเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง เช่น การต่อแถวอย่างมีระเบียบ การแบ่งปันอาหาร การอดทนรอคิว หรือการนั่งร่วมโต๊ะกับเพื่อนต่างกลุ่ม ล้วนเป็นคุณลักษณะที่ส่งเสริมทักษะชีวิต (Life Skills) ซึ่งองค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 1997) ย้ำว่าเป็นทักษะพื้นฐานที่เด็กและเยาวชนควรได้รับการส่งเสริมอย่างเป็นระบบ

อย่างไรก็ตาม แม้โรงอาหารจะมีศักยภาพสูงในฐานะพื้นที่เรียนรู้แต่ในทางปฏิบัติมักถูกออกแบบเพื่อเน้นการจัดการทางกายภาพมากกว่าการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ทำให้ขาดระบบสนับสนุนที่ชัดเจนในการใช้ประโยชน์เชิงการศึกษา ช่องว่างดังกล่าวสะท้อนถึงการมองข้ามหลักสูตรซ่อนเร้น (Hidden Curriculum) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนเทียบเท่าหรือมากกว่าหลักสูตรทางการในบางด้าน

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเสนอแนวคิดในการพัฒนาโรงอาหารให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ทางสังคมอย่างเป็นระบบ โดยประสานแนวคิดและทฤษฎีเข้ากับแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทโรงเรียนไทย รวมถึงการเสนอแนวทางออกแบบสภาพแวดล้อม การจัดกิจกรรม และการประยุกต์ใช้กระบวนการเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน เพื่อยกระดับโรงอาหารให้เป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนอย่างยั่งยืน

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การยกระดับโรงอาหารให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ทางสังคมของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องตั้งอยู่บนฐานของแนวคิดทางการศึกษาที่เชื่อมโยงทั้งกระบวนการเรียนรู้ พฤติกรรมของผู้เรียน และบริบทแวดล้อมที่ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะชีวิตอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางสังคม ทักษะชีวิต หลักสูตรซ่อนเร้น และสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ ซึ่งสามารถสังเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

แนวคิดการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura (1977) อธิบายว่ามนุษย์เรียนรู้พฤติกรรมต่าง ๆ ผ่านการสังเกต (Observation) การจำลองแบบ (Modeling) และแรงจูงใจ (Motivation) โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงใน

ชีวิตประจำวัน ซึ่งผู้เรียนมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นโดยตรง ในบริบทของโรงเรียนโรงอาหารเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่เอื้อต่อการเรียนรู้รูปแบบนี้มากที่สุด นักเรียนเรียนรู้ระเบียบวินัย การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการควบคุมพฤติกรรมของตนเองผ่านการเฝ้าดูและปรับตัวตามแบบอย่างของเพื่อนหรือรุ่นพี่ เช่น การต่อแถวอย่างมีระเบียบ การหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง หรือการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นโดยไม่มีครูหรือการเรียนการสอนอย่างเป็นทางการ แต่เป็นการเรียนรู้ที่ฝังตัวอยู่ในกิจวัตรประจำวัน

2. ทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 (Life Skills in the 21st Century)

ในโลกยุคปัจจุบันที่มีความไม่แน่นอนสูง ทักษะชีวิตกลายเป็นสมรรถนะสำคัญที่นักเรียนต้องพัฒนา องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 1997) กำหนดทักษะชีวิตไว้ 10 ด้าน ประกอบด้วย การตระหนักรู้และเข้าใจตนเอง การเข้าใจผู้อื่น/ มีความเห็นอกเห็นใจ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดสร้างสรรค์ การตัดสินใจ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล การจัดการอารมณ์ และการจัดการกับความเครียดซึ่ง Trilling และ Fadel (2009) ได้ขยายความเพิ่มเติมให้ครอบคลุมทักษะด้านการทำงานร่วมกัน ความยืดหยุ่น และการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น โรงอาหารในฐานะพื้นที่ที่นักเรียนต้องรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ไม่ได้ควบคุมได้ทั้งหมด เช่น ความแออัด การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนหลากหลายกลุ่ม หรือการตัดสินใจเลือกอาหารภายใต้เวลาที่จำกัด กลายเป็นสนามจริงของการฝึกฝนทักษะชีวิตผ่านการกระทำจริง ไม่ใช่เพียงการเรียนรู้เชิงทฤษฎีในห้องเรียน

3. แนวคิดเรื่องหลักสูตรซ่อนเร้น (Hidden Curriculum)

หลักสูตรซ่อนเร้น (Hidden Curriculum) หมายถึงสิ่งที่นักเรียนเรียนรู้จากโครงสร้าง สภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมของโรงเรียน โดยไม่ได้ถูกระบุไว้อย่างชัดเจนในหลักสูตรทางการ (Jackson, 1968) แม้ไม่ได้เป็นเนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือเรียน แต่มีผลกระทบสูงต่อการหล่อหลอมคุณลักษณะและค่านิยมของผู้เรียน โรงอาหารเป็นพื้นที่ที่สะท้อนหลักสูตรซ่อนเร้นอย่างชัดเจนทั้งในด้านการเรียนรู้วินัย การรอคอยอย่างมีเหตุผล การเคารพกติกาส่วนรวม และการแสดงความรับผิดชอบผ่านพฤติกรรมมารยาทและการจัดการเวลาพัก หากโรงเรียนสามารถจัดการองค์ประกอบต่าง ๆ ในโรงอาหารอย่างมีเป้าหมายก็จะสามารถใช้หลักสูตรซ่อนเร้นนี้เป็นเครื่องมือเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. สิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ (Learning Environment in School Context)

สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ในโรงเรียนประกอบด้วยองค์ประกอบทางกายภาพ ด้วยการจัดแถวของโต๊ะและเก้าอี้ และองค์ประกอบเชิงบรรยากาศด้วยความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนและความรู้สึกปลอดภัยในการเรียน Fraser (2012) ชี้ว่าการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้แบบมีความหมายจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการมีส่วนร่วมเชิงบวกและการพัฒนาทางสังคมอย่างเป็นธรรมชาติสำหรับโรงอาหาร การออกแบบที่ดีควรคำนึงถึงทั้งโครงสร้างด้วยเส้นทางเดินที่ไม่แออัด และมีป้ายแนะนำคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และกิจกรรมการพูดคุยในโต๊ะอาหาร และการมีพื้นที่ส่วนบุคคลในการรับประทานอาหารเช้า ซึ่งจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ที่ไม่จำกัดแค่ในห้องเรียน แต่เกิดขึ้นได้ในทุกพื้นที่ของโรงเรียน

โรงอาหารกับบทบาทในฐานะพื้นที่เรียนรู้ทางสังคมของนักเรียน

ในบริบทของการพัฒนาการศึกษาในศตวรรษที่ 21 การเรียนรู้ที่มีความหมายไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในชั้นเรียนหรือผ่านการจัดการเรียนการสอนแบบทางการเท่านั้น หากแต่เกิดขึ้นได้จากกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ซึ่งสะท้อนผ่านการมี

ส่วนร่วมในพื้นที่ต่าง ๆ ภายในโรงเรียน โดยเฉพาะโรงอาหารซึ่งเป็นสถานที่ที่นักเรียนใช้ชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่อง โรงอาหารจึงมีศักยภาพที่จะเป็นพื้นที่เรียนรู้ทางสังคมที่สำคัญ เป็นเวทีที่นักเรียนสามารถฝึกฝนทักษะชีวิต การอยู่ร่วมกัน และการจัดการตนเองผ่านประสบการณ์ตรงในบริบทจริง ในหัวข้อนี้จึงนำเสนอภาพรวมของบทบาทของโรงอาหารในฐานะพื้นที่เรียนรู้ทางสังคม โดยวิเคราะห์กิจกรรมและปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น การเรียนรู้จากสถานการณ์จริง และกรณีศึกษาของโรงอาหารในฐานะพื้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้ทางสังคมของนักเรียนจากโรงเรียนต่าง ๆ ประกอบด้วยประเด็นสำคัญ 6 ด้าน ดังต่อไปนี้

บทบาทของโรงอาหารในฐานะพื้นที่เรียนรู้ทางสังคม

1. พฤติกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในโรงอาหาร

โรงอาหารเป็นพื้นที่ที่กิจกรรมหลากหลายเกิดขึ้นพร้อมกันอย่างเป็นธรรมชาติ นักเรียนเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง เช่น การต่อแถว การเลือกอาหาร การจัดการเงินค่าขนม และการสื่อสารกับเพื่อน การเรียนรู้ในลักษณะนี้เป็นรูปแบบของการเรียนรู้โดยการกระทำ (Learning by Doing) (Kolb, 1984) ซึ่งเกิดขึ้นโดยไม่ต้องมีการจัดการเรียนการสอนโดยตรง นักเรียนยังได้เรียนรู้ผ่านการสังเกตแบบอย่างจากเพื่อนหรือรุ่นพี่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura (1977) ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการเลียนแบบ นอกจากนี้สิ่งที่เกิดขึ้นในโรงอาหารยังถือเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรซ่อนเร้น (Hidden Curriculum) (Jackson, 1968) ที่ช่วยหล่อหลอมคุณลักษณะของผู้เรียนในระดับลึก เช่น ความมีวินัย ความอดทน การเคารพผู้อื่น และการมีมารยาทในการอยู่ร่วมกัน เป็นต้น

2. การฝึกทักษะชีวิตผ่านประสบการณ์ทางสังคมในโรงอาหาร

ทักษะชีวิต (Life Skills) เช่น การตัดสินใจ การจัดการอารมณ์ การวางแผน การสื่อสาร และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น สามารถฝึกได้ผ่านกิจกรรมง่าย ๆ ที่เกิดขึ้นในโรงอาหาร เช่น การจัดสรรงบประมาณค่าอาหารในแต่ละวัน การสื่อสารเพื่อเจรจาหรือหลีกเลี่ยงความขัดแย้งในแถวอาหาร และการปรับตัวเมื่อต้องนั่งร่วมกับผู้อื่นที่ไม่คุ้นเคย แนวทางนี้สอดคล้องกับข้อเสนอขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 1997) ที่ระบุว่าทักษะชีวิตควรถูกบูรณาการกับสถานการณ์จริง ไม่ใช่สอนผ่านการบรรยายเท่านั้น โรงอาหารจึงเป็นเวทีฝึกฝนทักษะเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านการเรียนรู้แบบธรรมชาติที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาพักซึ่งไม่มีโครงสร้างควบคุมแบบในห้องเรียน

3. บทบาทของครูและบุคลากรในการจัดการสภาพแวดล้อม

แม้โรงอาหารจะเป็นพื้นที่ที่เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง แต่บทบาทของครูและบุคลากรยังคงสำคัญ ครูสามารถเป็นทั้งผู้สังเกต ผู้เอื้ออำนวย และแบบอย่างในเชิงพฤติกรรม (Role Model) ที่ส่งเสริมพฤติกรรมพึงประสงค์ เช่น การใช้คำพูดเชิงบวก การสอดแทรกแนวคิดเรื่องความมีวินัย การให้เกียรติผู้อื่น และการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ในช่วงเวลาดูแลโรงอาหาร การมีระบบเวรดูแลโรงอาหารที่ไม่ได้มุ่งควบคุม แต่เน้นสร้างบรรยากาศเชิงบวกและเปิดพื้นที่การเรียนรู้ทางสังคม จะช่วยส่งเสริมพฤติกรรมของนักเรียนได้อย่างเป็นธรรมชาติ (Fraser, 2012) นอกจากนี้ หากบุคลากรในโรงอาหาร เช่น แม่ครัวหรือเจ้าหน้าที่บริการอาหารได้รับการอบรมและทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของทีมส่งเสริมการเรียนรู้ ก็จะช่วยเสริมพลังของพื้นที่นี้ได้อย่างครอบคลุม

4. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน

นอกจากกิจกรรมพื้นฐาน โรงอาหารยังเป็นพื้นที่สำคัญที่เปิดโอกาสให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับกลุ่มเพื่อนหลากหลาย ทั้งในรุ่นเดียวกันและต่างรุ่น ปฏิสัมพันธ์เหล่านี้เป็นจุดเริ่มต้นของการฝึกฝนทักษะการสื่อสาร การเจรจา การร่วมมือ การสร้างสัมพันธภาพ และการอยู่ร่วมกับความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์ (Bandura, 1977) นอกจากนี้ โรงอาหารยังช่วยสะท้อนบทบาททางสังคมของนักเรียน เช่น การรวมกลุ่มตามความสนใจ การสร้างอัตลักษณ์ตนเอง

และการจัดการกับแรงกดดันจากกลุ่มเพื่อน กระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นนี้เป็นเสมือนเครื่องมือพัฒนาทางอารมณ์และสังคม ที่ช่วยให้นักเรียนสามารถปรับตัวและเรียนรู้การอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจ

5. การเรียนรู้ผ่านสถานการณ์จริง

โรงอาหารมีลักษณะเป็นสถานการณ์จำลองของชีวิตจริง (Real-life Simulation) ที่นักเรียนต้องเผชิญและตัดสินใจภายใต้ข้อจำกัดจริง เช่น เวลาพักสั้น ความแออัด การเลือกอาหารภายใต้ทุนจำกัด หรือการแก้ไขสถานการณ์เมื่อเกิดความขัดแย้งเล็กน้อยในพื้นที่ใช้สอยร่วมกัน เหล่านี้ล้วนเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ช่วยให้นักเรียนพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-directed Learning) ซึ่งถือเป็นหัวใจของการพัฒนาสมรรถนะในศตวรรษที่ 21 (Trilling & Fadel, 2009) กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนี้เชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องการสร้างความรู้จากประสบการณ์ (Constructivism) ของ Vygotsky (1978) สนับสนุนว่าผู้เรียนควรได้รับโอกาสในการสร้างความรู้ด้วยตนเองผ่านสถานการณ์จริง โรงอาหารจึงสามารถออกแบบเป็นพื้นที่บูรณาการการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมประจำวันได้อย่างเป็นธรรมชาติ

6. ตัวอย่างกรณีศึกษาในโรงเรียนจริง หรือแนวปฏิบัติที่ดี

แนวทางการใช้โรงอาหารเป็นพื้นที่เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพเริ่มปรากฏชัดเจนในโรงเรียนหลายแห่งที่มีการออกแบบพื้นที่และกิจกรรมอย่างมีเป้าหมาย โดยโรงเรียนเหล่านี้ได้ตระหนักถึงศักยภาพของโรงอาหารในฐานะพื้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการจัดสรรอาหารกลางวัน หากแต่ขยายบทบาทไปสู่การพัฒนาทักษะชีวิต การอยู่ร่วมกัน และการสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ร่วมกันในชีวิตประจำวันของนักเรียน

จากการสำรวจแนวปฏิบัติในบริบทที่หลากหลาย พบว่าโรงเรียนที่สามารถยกระดับบทบาทของโรงอาหารได้อย่างเป็นระบบ มักมีองค์ประกอบร่วมกันที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนในมิติทางสังคมและอารมณ์ เช่น การจัดพื้นที่ให้นักเรียนสามารถมีปฏิสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์ การจัดโต๊ะแบบกลุ่ม โต๊ะแยกสำหรับนักเรียนที่ต้องการความเงียบสงบ หรือการใช้ข้อความส่งเสริมเชิงบวกเพื่อกระตุ้นการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สะท้อนถึงการมองโรงอาหารในฐานะห้องเรียนทางสังคม ที่สามารถบ่มเพาะคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนได้อย่างกลมกลืนกับวิถีชีวิตในโรงเรียน

กรณีศึกษาที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดีจากโรงเรียนต่าง ๆ มีดังนี้

1) โรงอาหารโรงเรียนสาธิต มศว ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) จัดพื้นที่กิจกรรมบริเวณโรงอาหาร

โรงเรียนสาธิต มศว ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) ได้จัดพื้นที่โรงอาหารให้เป็นมากกว่าสถานที่รับประทานอาหารเช้า โดยออกแบบให้เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้และพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนอย่างรอบด้าน โรงเรียนได้กำหนดพื้นที่บริเวณโรงอาหารสำหรับกิจกรรมสร้างสรรค์ โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกทางความคิดและความสามารถ บนเวทีอย่างสม่ำเสมอในช่วงเวลาพักกลางวัน ทั้งยังมีการจัดโต๊ะแบบกลุ่มเพื่อส่งเสริมการสื่อสารและการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักเรียน พร้อมทั้งมีระบบการเข้าแถวรับประทานอาหารเช้าที่เป็นระเบียบ และบรรยากาศภายในโรงอาหารยังถูกออกแบบให้ผ่อนคลาย ด้วยการเปิดเพลงระหว่างมื้ออาหาร นอกจากนี้ โรงเรียนยังมีการจัดเวรอาจารย์เพื่อดูแลความเรียบร้อยในระหว่างการรับประทานอาหารเช้า รวมถึงมีโภชนาการประจำโรงเรียนเพื่อดูแลด้านเมนูอาหารให้มีความหลากหลายและเหมาะสมตามหลักโภชนาการ ทั้งนี้ นักเรียนยังสามารถแสดงความต้องการในการกำหนดปริมาณอาหารที่บริโภคได้ด้วยตนเองโดยการแจ้งต่อแม่ครัว ซึ่งถือเป็นการส่งเสริมความรับผิดชอบและการตระหนักรู้ด้านสุขภาพของนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

2) โรงอาหารโรงเรียนสุเหร่าชีรอ (ราษฎร์สามัคคี) กับกิจกรรม “อาหารโรงเรียนดี มีทางเลือก”

กรุงเทพมหานครจัดกิจกรรม อาหารโรงเรียนดี มีทางเลือก ณ โรงเรียนสุเหร่าชีรอ (ราษฎร์สามัคคี) เขตสะพานสูง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่แสดงให้เห็นว่าอาหารไม่ได้เป็นเรื่องที่ผู้ใหญ่ต้องจัดการฝ่ายเดียวแต่นักเรียนก็ควรได้มีส่วนร่วมและเป็นอีกพื้นที่การเรียนรู้ โดยมีการจำลองรูปแบบการเลือกตั้ง ให้เป็นการเข้าคูหากากับข้าวเลือกเมนูอาหารกลางวัน

ผ่านการโหวต ซึ่งเป็นการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนและให้นักเรียนได้เรียนรู้การตัดสินใจร่วมกัน โดยเมนูที่ได้รับ การโหวตจะถูกนำมาใช้จริงในโรงอาหาร

3) โรงเรียนโพธิสารพิทยากร จัดการโรงอาหารทันสมัยเหมือนฟู้ดคอร์ท

โรงเรียนโพธิสารพิทยากรในกรุงเทพมหานคร ปรับปรุงโรงอาหารให้มีความสะอาด ทันสมัย และมีระบบ การชำระเงินผ่านบัตรเติมเงิน โดยมีร้านอาหารหลากหลายให้เลือกสรร เช่น ข้าวแกง ก๋วยเตี๋ยว ขนมปัง และของหวาน ซึ่งช่วยให้นักเรียนมีทางเลือกในการรับประทานอาหารและเรียนรู้การบริหารจัดการเวลาและงบประมาณของตนเอง

4) โรงเรียนประสาทวิทยานนทบุรี โครงการ Q Canteen

โครงการ “Q Canteen” มีโดยสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ ึ่งเน้นการส่งเสริม โรงอาหารที่ใช้วัตถุดิบปลอดภัยและมีคุณภาพ โดยเริ่มต้นในโรงเรียนประสาทวิทยานนทบุรี ซึ่งเป็นโรงเรียนนำร่องใน โครงการนี้ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในเรื่องความปลอดภัยของอาหารและสุขอนามัยในโรงเรียน โรงอาหารของโรงเรียน ได้มีการจัดการที่สอดคล้องกับหลักสุขาภิบาลอาหารอย่างครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นการปรุงอาหารในครัวที่สะอาด อุปกรณ์ และภาชนะที่ใช้มีการดูแลรักษาอย่างเหมาะสม รวมถึงบุคลากรที่ผ่านการอบรมด้านสุขอนามัยและการจัดการอาหาร ปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับการออกแบบเมนูอาหารให้มีคุณค่าทางโภชนาการเหมาะสมกับวัยเรียน โดยลดการใช้สารปรุงแต่งที่ไม่จำเป็นและเน้นวัตถุดิบธรรมชาติที่สดใหม่จากแหล่งผลิตที่เชื่อถือได้ นอกจากนี้ ภายใต้ โครงการยังมีการกิจกรรมสร้างการเรียนรู้ให้นักเรียนได้เข้าใจถึงความสำคัญของมาตรฐานสินค้าเกษตรและระบบอาหาร ปลอดภัย ผ่านการจัดนิทรรศการให้ความรู้และการลงมือปฏิบัติจริง เช่น การปลูกพืชผักปลอดภัยตามแนวทาง Mini GAP ซึ่งช่วยให้เด็กๆ ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและปลูกฝังพฤติกรรมบริโภคที่ดีตั้งแต่วัยเรียน

จากการวิเคราะห์แนวปฏิบัติดังกล่าว สามารถสรุปเป็นภาพรวมได้ในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แนวปฏิบัติที่ดีในการใช้โรงอาหารเป็นพื้นที่เรียนรู้ทางสังคมของนักเรียน

โรงเรียน	ลักษณะเด่นของแนวปฏิบัติ	ประเด็นการเรียนรู้ทางสังคม
โรงเรียนสาธิต มศว ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)	เปิดเวทีกิจกรรมให้นักเรียนแสดงออก จัดโต๊ะแบบกลุ่ม เปิดเพลง สภาพแวดล้อมผ่อนคลาย มีอาจารย์เฝ้าและ โภชนาการดูแล	การมีปฏิสัมพันธ์ การรับผิดชอบ การตระหนักรู้ด้านสุขภาพ
โรงเรียนสุเหร่าชีรอ (ราษฎร์สามัคคี) ¹	กิจกรรมเข้าคู่หา กากับข้าว ให้เลือกเมนูอาหารผ่านระบบ โหวต ส่งเสริมประชาธิปไตยและการตัดสินใจร่วมกัน	การมีส่วนร่วม การตัดสินใจร่วมกัน ความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตย
โรงเรียนโพธิสาร พิทยากร ²	จัดการโรงอาหารทันสมัยเหมือนฟู้ดคอร์ท มีบัตรเติมเงิน ร้านหลากหลาย ส่งเสริมการจัดการเวลาและงบประมาณ	การบริหารจัดการตนเอง ความมี ระเบียบ การเลือกอย่างมีเหตุผล
โรงเรียนประสาท วิทยานนทบุรี ³	โครงการ Q Canteen ใช้วัตถุดิบปลอดภัย มีมาตรฐาน สุขาภิบาล สร้างการเรียนรู้เรื่องความปลอดภัยในอาหาร	สุขอนามัย การคิดวิเคราะห์เรื่อง โภชนาการ ความร่วมมือกับชุมชน

หมายเหตุ บริบทที่แตกต่างกันของแต่ละโรงเรียน ส่งผลให้การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ทางสังคมในโรงอาหารมีความหลากหลายตาม ความเหมาะสมของพื้นที่ นโยบาย และวัฒนธรรมของสถานศึกษา

¹ Thai PBS News. (2023, March 14). New era of school lunch voting: “Go to the booth and vote for rice”. <https://www.thaipbs.or.th/news/content/325543>

² Bodhisarnpittayakorn School. (2023, May 17). Electronic payment system implemented for school food court. <https://www.ps.ac.th/psth/?p=17085>

³ Prasartwitnon Nonthaburi School. (2020, August 17). Q Canteen: Safe school canteen program. <https://prasartvidnon.ac.th/โรงอาหารปลอดภัย-q-canteen/>

กรณีศึกษาของโรงเรียนทั้ง 4 แห่งดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าโรงอาหารสามารถเป็นพื้นที่เรียนรู้ทางสังคมที่มีศักยภาพอย่างยิ่ง หากโรงเรียนมีการออกแบบและจัดการอย่างมุ่งเป้าหมาย โดยเฉพาะการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของนักเรียน การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวก และการบูรณาการกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาทักษะชีวิตอย่างยั่งยืน ความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และนักเรียนเอง ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยผลักดันให้โรงอาหารทำหน้าที่เป็นกลไกการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติในชีวิตจริงได้อย่างเป็นรูปธรรม

ศักยภาพของโรงอาหารในฐานะกลไกส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์

การพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ไม่อาจจำกัดอยู่เพียงแค่การเรียนรู้ทางวิชาการ แต่ต้องครอบคลุมถึงการหล่อหลอมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการมีชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีคุณค่า คุณลักษณะเหล่านี้ เช่น ความรับผิดชอบ มีวินัย ความเคารพผู้อื่น การทำงานเป็นทีม และความสามารถในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ต่างก็เป็นเป้าหมายสำคัญของระบบการศึกษาไทย และสอดคล้องกับสมรรถนะหลักในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในบริบทนี้โรงอาหารของโรงเรียนมีศักยภาพในฐานะกลไกสำคัญที่สามารถส่งเสริมคุณลักษณะดังกล่าวอย่างเป็นธรรมชาติ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ฝังตัวอยู่ในชีวิตประจำวันของนักเรียน โดยสามารถพิจารณาได้จาก 4 มิติดังต่อไปนี้

1. พื้นที่ที่เอื้อต่อการฝึกวินัย ความรับผิดชอบ และการควบคุมตนเอง

โรงอาหารเป็นพื้นที่ที่นักเรียนต้องจัดการเวลา จำกัดทรัพยากรจากการใช้เงินและเวลาวาง และตัดสินใจอย่างมีเหตุผลภายใต้ข้อจำกัดที่แท้จริง เช่น การเลือกอาหาร การรอคิวอย่างมีระเบียบ และการควบคุมอารมณ์เมื่ออยู่ในพื้นที่แออัด พฤติกรรมเหล่านี้สอดคล้องกับคุณลักษณะมีวินัย ใฝ่เรียนรู้ และมีความรับผิดชอบต่อตนเองที่พึงประสงค์ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ (Office of the National Economic and Social Development Board, 2017) และเป้าหมายของ World Health Organization (1997) เกี่ยวกับการส่งเสริมทักษะชีวิตเพื่อการดำรงอยู่ในสังคม

2. เวทีสำหรับฝึกการอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการสร้างวัฒนธรรมการเคารพ

โรงอาหารเป็นหนึ่งในพื้นที่ไม่กี่แห่งในโรงเรียนที่นักเรียนต้องพบปะกับผู้คนหลากหลายรุ่น หลายกลุ่ม และหลายวัฒนธรรม การมีปฏิสัมพันธ์ในพื้นที่นี้ช่วยฝึกให้นักเรียนเรียนรู้การเคารพความแตกต่าง การหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง และการแสดงออกอย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นคุณลักษณะเชิงสังคมที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมในสังคมประชาธิปไตย (Bandura, 1977; Jackson, 1968) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมร่วม เช่น การเวรดูแลโรงอาหาร หรือการออกแบบกติกาในการใช้พื้นที่ร่วมกัน ยังช่วยส่งเสริมทักษะการทำงานเป็นทีมและความสามารถในการคิดเชิงระบบ ซึ่งเป็นหนึ่งในสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 (Trilling & Fadel, 2009)

3. แหล่งเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม

เมื่อโรงอาหารถูกออกแบบให้เป็นพื้นที่สนับสนุนคุณลักษณะเชิงบวก เช่น การแบ่งปันอาหาร การช่วยเหลือผู้อื่น หรือการแสดงความมีน้ำใจในสถานการณ์ต่าง ๆ คุณลักษณะเหล่านี้สามารถกลายเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาคุณธรรมพื้นฐาน เช่น ความเมตตา ความสุจริต และการเคารพสิทธิของผู้อื่น ซึ่งถือเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งในระดับบุคคลและสังคม หากโรงเรียนมีการออกแบบกิจกรรมเฉพาะในโรงอาหาร เช่น การรณรงค์โรงอาหารสีขาวหรือโครงการโต๊ะสร้างสุขก็จะยิ่งเพิ่มพลังของพื้นที่นี้ให้กลายเป็นเครื่องมือสร้างความคิดในเชิงพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง (Kolb, 1984)

4. เครื่องมือของหลักสูตรซ่อนเร้นที่ทรงพลัง

ตามแนวคิดของ Jackson (1968) โรงอาหารถือเป็นพื้นที่ที่สะท้อนหลักสูตรซ่อนเร้น (Hidden Curriculum) อย่างชัดเจนที่สุด นักเรียนจะได้เรียนรู้ทั้งโดยตรงและโดยนัยจากการสังเกต การเลียนแบบ และประสบการณ์ตรงของ

ตนเอง การเรียนรู้ลักษณะนี้มีความต่อเนื่อง ยืดหยุ่น และทรงพลัง เพราะไม่ได้เกิดจากการบังคับหรือการสอนแบบบรรยาย แต่เกิดจากการลงมือปฏิบัติในชีวิตจริง (Experiential Learning) ซึ่งฝังแน่นในความทรงจำและพฤติกรรมระยะยาว

ข้อเสนอเชิงปฏิบัติในการจัดการโรงอาหารเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

จากการวิเคราะห์แนวคิดและกรณีศึกษาต่าง ๆ ที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าโรงอาหารของโรงเรียนมีศักยภาพอย่างมากในการเป็นพื้นที่เรียนรู้ทางสังคมที่เสริมสร้างทักษะชีวิตและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 อย่างไรก็ตาม การใช้ศักยภาพของพื้นที่นี้ให้เกิดผลสูงสุด จำเป็นต้องมีการจัดการอย่างเป็นระบบและมีจุดมุ่งหมายชัดเจน ในหัวข้อนี้จึงเสนอแนวทางปฏิบัติ 4 ประการเพื่อพัฒนาโรงอาหารให้เป็นเวทีแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง

1. จัดพื้นที่โรงอาหารให้เอื้อต่อการมีปฏิสัมพันธ์

การออกแบบพื้นที่ทางกายภาพของโรงอาหารมีผลอย่างมากต่อพฤติกรรมและปฏิสัมพันธ์ของนักเรียน (Fraser, 2012) โต๊ะแบบยาวหรือโต๊ะกลุ่มที่สามารถนั่งรวมกันได้หลายคนจะช่วยส่งเสริมการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกมากกว่าโต๊ะแยกแบบปัจเจก นอกจากนี้ การมีพื้นที่เปิดโล่ง มุมสงบ หรือโซนกิจกรรมกลุ่มเล็ก ๆ ยังช่วยตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียน โรงเรียนอาจทดลองจัดโซนโรงอาหารในหลากหลายรูปแบบ เช่น “โต๊ะสำหรับพูดคุยไต่ถาม” “โต๊ะเงียบสงบ” หรือ “โต๊ะความเห็นต่าง” เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบที่หลากหลาย

เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนของการออกแบบพื้นที่โรงอาหารที่ส่งเสริมการเรียนรู้ทางสังคม บทความนี้ได้นำเสนอภาพจำลองของสถานการณ์จริง ที่แสดงให้เห็นการจัดสรรพื้นที่โรงอาหารออกเป็น 3 โซนหลัก ได้แก่

- 1) โต๊ะพูดคุยไต่ถาม สำหรับนักเรียนที่ต้องการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสร้างบทสนทนาเชิงสร้างสรรค์
- 2) โต๊ะเงียบสงบ สำหรับนักเรียนที่ต้องการพื้นที่ส่วนตัวเพื่อพักผ่อนหรือหลีกเลี่ยงการกระตุ้นจากสังคม
- 3) โต๊ะความเห็นต่าง ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นในหลากหลายมุมมองบนพื้นฐานของการเคารพซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ ยังมีการใช้ป้ายข้อความเชิงบวก เช่น “คิดนอกกรอบ” “เปิดใจแลกเปลี่ยน” และ “เคารพความต่าง” ซึ่งทำหน้าที่เป็นสื่อกระตุ้นทางบรรยากาศที่ช่วยส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างเป็นธรรมชาติ โดยไม่ต้องพึ่งพาการควบคุมหรือระเบียบที่เคร่งครัด แสดงได้ดังภาพที่ 1 ซึ่งแนวทางการออกแบบลักษณะนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Fraser (2012) และ Jackson (1968) ที่ชี้ว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพและวัฒนธรรมภายในโรงเรียนสามารถเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการส่งเสริมพฤติกรรมและหลักสูตรซ่อนเร้น

ภาพที่ 1 การออกแบบพื้นที่โรงอาหารเพื่อส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของนักเรียน

ที่มา: สังเคราะห์โดยผู้เขียนจากการสนทนาและวิเคราะห์ร่วมกับเครื่องมือ ChatGPT

จากภาพที่ 1 แสดงลักษณะของการจัดโต๊ะและบรรยากาศภายในโรงอาหารในรูปแบบต่าง ๆ ที่ตอบสนองความหลากหลายของผู้เรียน และกระตุ้นให้เกิดคุณลักษณะเชิงบวกผ่านป้ายข้อความและกิจกรรมประจำวันในชีวิตจริงของนักเรียน

2. กำหนดกติกาที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบ

การให้โอกาสนักเรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบกติกาและระเบียบการใช้โรงอาหาร เป็นแนวทางที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ประชาธิปไตย ความรับผิดชอบ และการตัดสินใจร่วมกันในระดับโรงเรียน (UNESCO, 2021) เช่น โรงเรียนอาจจัดตั้งสถานักเรียนโรงอาหารที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการร่างกติกาการใช้พื้นที่ เช่น การจัดลำดับคิว การดูแลความสะอาด หรือแม้แต่การตกแต่งพื้นที่ กระบวนการนี้ไม่เพียงช่วยให้นักเรียนรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ แต่ยังฝึกฝนทักษะทางพลเมือง (Civic Skills) และการทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นหนึ่งในเป้าหมายสำคัญของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 (Trilling & Fadel, 2009)

3. ส่งเสริมวัฒนธรรมการเคารพและการมีวินัย ผ่านกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์

การสร้างวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบและเคารพสิทธิผู้อื่น ควรดำเนินการผ่านกิจกรรมเชิงบวกมากกว่าการควบคุมแบบเข้มงวด ตัวอย่างเช่น การจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมการเคารพและการมีวินัยผ่านกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เช่น การประกวดมารยาทในการรับประทานอาหาร กิจกรรมโรงอาหารสีขาว หรือกิจกรรมเดือนแห่งความมีวินัยในโรงอาหาร ซึ่งนักเรียนจะได้รับการส่งเสริมให้สะท้อนคิด พัฒนาอัตลักษณ์ และภาคภูมิใจในพฤติกรรมพึงประสงค์ของตนเอง กิจกรรมเช่นนี้ยังสามารถบูรณาการเข้ากับวิชาศิลปะ สุขศึกษา หรือหน้าที่พลเมือง เพื่อสร้างการเรียนรู้แบบบูรณาการในหลากหลายมิติ โดยสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง (experiential learning) ที่เน้นให้ผู้เรียนลงมือทำจริง (Kolb, 1984)

4. บูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงอาหารร่วมกับกลุ่มสาระการเรียนรู้

เพื่อส่งเสริมบทบาทของโรงอาหารในฐานะพื้นที่เรียนรู้ทางสังคมอย่างรอบด้าน โรงเรียนสามารถบูรณาการกิจกรรมที่เกิดขึ้นในโรงอาหารเข้ากับการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลาย แนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจากการศึกษาของ Ifenthaler & Yau (2022) ที่เสนอว่า การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในศตวรรษที่ 21 ควรเชื่อมโยงกับบริบทชีวิตประจำวันผ่านการบูรณาการข้ามสาระ (interdisciplinary integration) (Ifenthaler & Yau, 2022) ซึ่งนอกจากจะช่วยให้การเรียนรู้มีความหมายและเชื่อมโยงกับชีวิตจริงแล้ว ยังเป็นการพัฒนาทักษะชีวิตและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในบริบทที่เป็นธรรมชาติ ตัวอย่างการบูรณาการข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ในโรงอาหารสามารถสรุปได้ในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 พื้นที่เรียนรู้ทางสังคมแบบข้ามวิชาในโรงอาหาร

กลุ่มสาระการเรียนรู้	ตัวอย่างกิจกรรมในบริบทโรงอาหาร	ทักษะชีวิต / คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เกิดกับนักเรียน
สุขศึกษาและพลศึกษา	วิเคราะห์เมนูอาหารตามหลักโภชนาการและพลังงานที่เหมาะสมร่วมกับครูคณิตศาสตร์เพื่อวิเคราะห์ปริมาณพลังงานในอาหาร	ตระหนักรู้ด้านสุขภาพ รู้จักเลือกบริโภคอย่างมีเหตุผล
หน้าที่พลเมือง	จัดการเลือกตั้งเมนูอาหารในรูปแบบประชาธิปไตยร่วมกับสภานักเรียน ครูวิชาสังคม และเจ้าหน้าที่โรงอาหาร	มีจิตสาธารณะ เคารพเสียงส่วนรวม เข้าใจประชาธิปไตย
ภาษาไทยและสังคมศึกษา	อภิปรายหัวข้อวาทะ เช่น “อาหารจานโปรดบอกตัวตนฉันอย่างไร”	คิดวิเคราะห์ กล้าแสดงออก สื่อสารอย่างสร้างสรรค์
คณิตศาสตร์	คำนวณงบประมาณรายวันและเปรียบเทียบราคากับปริมาณพลังงานอาหารร่วมกับครูการงานฯ และเจ้าหน้าที่โรงอาหาร	ใช้เหตุผลเชิงปริมาณ บริหารจัดการเงินอย่างรู้คุณค่า
การงานอาชีพ	ออกแบบเมนูอาหารประจำสัปดาห์โดยใช้วัตถุดิบท้องถิ่นร่วมกับครูศิลปะเพื่อออกแบบโปสเตอร์เมนู	วางแผนเป็น มีความคิดริเริ่ม และทำงานร่วมกับผู้อื่น
ศิลปะ	ออกแบบบรรจุภัณฑ์ หรือโปสเตอร์ส่งเสริมการบริโภคอาหารสุขภาพร่วมกับครูสุขศึกษาเพื่อกำหนดประเด็นเนื้อหา	มีความคิดสร้างสรรค์ สุนทรีย์ภาพ และสื่อความหมายผ่านงานศิลปะ

หมายเหตุ การบูรณาการกิจกรรมควรคำนึงถึงบริบทของโรงเรียนและความพร้อมของบุคลากรในแต่ละกลุ่มสาระ โดยเปิดโอกาสให้มีการทำงานร่วมกันระหว่างครูต่างกลุ่มสาระ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางสังคมอย่างแท้จริง

จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่า การบูรณาการกิจกรรมในโรงอาหารร่วมกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นกลยุทธ์สำคัญที่ช่วยเปลี่ยนบริบทของโรงอาหารจากพื้นที่บริโภคไปสู่พื้นที่เรียนรู้ทางสังคมแบบข้ามวิชาอย่างมีความหมาย โดยกิจกรรมที่ออกแบบร่วมกันระหว่างครูจากหลากหลายวิชา ไม่ว่าจะเป็นคณิตศาสตร์ สุขศึกษา ศิลปะ หรือหน้าที่พลเมือง ต่างมีบทบาทในการสร้างโอกาสการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับชีวิตจริงของนักเรียน ซึ่งสะท้อนแนวทางการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ตามกรอบแนวคิดของยูเนสโก (UNESCO, 2021)

ข้อเสนอเชิงระบบต่อผู้บริหารสถานศึกษา

การส่งเสริมให้โรงอาหารทำหน้าที่มากกว่าเพียงพื้นที่ทางกายภาพสำหรับการบริโภคอาหาร ต้องอาศัยการสนับสนุนอย่างเป็นระบบจากผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำหนดวิสัยทัศน์ วางนโยบาย และการจัดการทรัพยากรเพื่อพัฒนาพื้นที่แห่งนี้ให้กลายเป็นพื้นที่เรียนรู้ทางสังคมอย่างแท้จริง ข้อเสนอต่อไปนี้จึงเป็นแนวทางเชิงระบบสำหรับผู้บริหารในการผลักดันให้โรงอาหารกลายเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ที่ยั่งยืนในโรงเรียน

1. กำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายสถานศึกษาที่มองโรงอาหารเป็นพื้นที่การเรียนรู้

ผู้บริหารควรกำหนดนโยบายที่ชัดเจนในแผนพัฒนาสถานศึกษา โดยระบุให้โรงอาหารเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ใช้สำหรับส่งเสริมทักษะชีวิต การเรียนรู้ทางสังคม และการอยู่ร่วมกันของนักเรียน เช่น การบรรจุเป้าหมายการส่งเสริมพฤติกรรมพึงประสงค์หรือการฝึกวินัยในโรงอาหารลงในแผนยุทธศาสตร์ของโรงเรียน หรือกำหนดเป็นพื้นที่เรียนรู้พิเศษที่

เชื่อมโยงกับกิจกรรมแนะแนวและส่งเสริมสมรรถนะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 (Trilling & Fadel, 2009) นโยบายนี้ควรถูกสนับสนุนด้วยแผนการดำเนินงานจริง ไม่ว่าจะเป็นการออกแบบกิจกรรม การจัดระบบเวรนักเรียน หรือการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของโรงอาหารให้สอดคล้องกับเป้าหมายทางการศึกษา

2. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการพัฒนาโรงอาหาร

การพัฒนาโรงอาหารให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ทางสังคมต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งครู นักเรียน ผู้ปกครอง และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารจึงควรจัดให้มีเวทีการมีส่วนร่วม เช่น การประชุมร่วมระหว่างสถานักเรียนกับครูผู้ดูแลโรงอาหาร การจัดโครงการที่เปิดให้นักเรียนเสนอแนวคิดปรับปรุงพื้นที่ หรือการสนับสนุนชมรมพัฒนาโรงอาหารภายในโรงเรียน กระบวนการมีส่วนร่วมนี้จะส่งเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ (Sense of Ownership) และเป็นการปลูกฝังแนวคิดประชาธิปไตยในระดับสถานศึกษา (UNESCO, 2021) ขณะเดียวกันยังเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกฝนทักษะพลเมือง ความรับผิดชอบ และความร่วมมือในบริบทจริง

3. พัฒนาบุคลากรให้ตระหนักถึงบทบาทของโรงอาหารในฐานะพื้นที่เรียนรู้

ผู้บริหารควรจัดอบรมหรือวงเสวนาให้ครูและเจ้าหน้าที่โรงอาหารตระหนักถึงบทบาทของตนในการสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนในพื้นที่นอกห้องเรียน โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องหลักสูตรซ่อนเร้น (Hidden Curriculum) ที่ชี้ว่าการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมโรงเรียนมีอิทธิพลสูงต่อพฤติกรรมของผู้เรียน (Jackson, 1968) การพัฒนาบุคลากรควรเน้นการสร้างความเข้าใจว่าโรงอาหารไม่ใช่เพียงพื้นที่บริการ แต่เป็นเวทีสำคัญของการเรียนรู้ทางสังคม และบทบาทของผู้ใหญ่ในพื้นที่นี้ คือการเป็นแบบอย่างที่ดี (Role Model) และผู้เอื้อให้เกิดการเรียนรู้เชิงบวกอย่างปลอดภัย

4. จัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและมีเป้าหมาย

ผู้บริหารควรจัดสรรทรัพยากรให้การพัฒนาโรงอาหารในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านทางเดินที่เหมาะสมกับการต่อแถว หรือโต๊ะ และเก้าอี้ที่เพียงพอ ด้านเทคโนโลยีในการใช้ระบบบัตรอาหารหรือการประเมินผ่านแอปพลิเคชัน และด้านกิจกรรมจากงบประมาณในโครงการเชิงสร้างสรรค์ การลงทุนเหล่านี้ไม่เพียงแต่พัฒนาโรงอาหารให้ปลอดภัยและสะดวกสบายเท่านั้น แต่ยังเป็นการลงทุนเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนในระยะยาว (Fraser, 2012)

ข้อจำกัดในการพัฒนาโรงอาหารให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ทางสังคม

แม้โรงอาหารจะได้รับการยอมรับว่าเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงในการส่งเสริมการเรียนรู้ทางสังคมและการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน แต่ในการดำเนินงานจริง กลับพบว่าข้อจำกัดหลายประการที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาโรงอาหารให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน ข้อจำกัดเหล่านี้สามารถจำแนกได้เป็นประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. ความแตกต่างด้านบริบทของโรงเรียน

บริบทของโรงเรียนมีอิทธิพลอย่างมากต่อความสามารถในการพัฒนาโรงอาหารให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ โดยเฉพาะความแตกต่างระหว่างโรงเรียนขนาดเล็กกับขนาดใหญ่ หรือโรงเรียนในเมืองกับโรงเรียนชนบท โรงเรียนขนาดเล็กในชนบทอาจขาดแคลนงบประมาณ ครัวกลาง หรือบุคลากรที่เพียงพอในการออกแบบพื้นที่และดำเนินกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ภายในโรงอาหาร ในขณะที่โรงเรียนขนาดใหญ่ในเมือง แม้จะมีทรัพยากรเพียงพอแต่จำนวนผู้เรียนที่มากอาจเป็นอุปสรรคต่อการควบคุมและดูแลปฏิสัมพันธ์เชิงคุณภาพระหว่างนักเรียนให้เกิดขึ้นอย่างทั่วถึง

2. ข้อจำกัดด้านทรัพยากรและเวลา

การออกแบบโรงอาหารให้ตอบโจทย์การเรียนรู้ทางสังคม เช่น การมีพื้นที่สำหรับการพูดคุย กลุ่มกิจกรรม หรือ มุมสงบ จำเป็นต้องใช้งบประมาณและทรัพยากรจำนวนหนึ่ง ซึ่งหลายโรงเรียนอาจไม่สามารถจัดหาได้อย่างเพียงพอ นอกจากนี้ ภาระงานของครูและบุคลากรในโรงเรียนอาจเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมส่งเสริมพฤติกรรมพึงประสงค์ในโรงอาหารได้อย่างต่อเนื่องหรือเป็นระบบ

3. ทักษะและความตระหนักรู้ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ในบางกรณี โรงเรียนและผู้บริหารยังมองโรงอาหารในฐานะพื้นที่บริการ มากกว่าพื้นที่เรียนรู้ ทำให้ขาดการออกแบบกิจกรรมหรือแนวทางการเรียนรู้ทางสังคมอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ บุคลากรที่เกี่ยวข้อง เช่น แม่ครัวหรือเจ้าหน้าที่บริการอาหาร มักไม่ตระหนักถึงบทบาทของตนในการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกของนักเรียน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดด้านทัศนคติและวิถีคิดเกี่ยวกับบทบาทของโรงอาหารในบริบทการศึกษา

4. ข้อจำกัดในการประเมินผลการเรียนรู้

การเรียนรู้ทางสังคมมักมีลักษณะเป็นนามธรรม เช่น ความมีวินัย ความรับผิดชอบ การควบคุมอารมณ์ และความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ซึ่งยากต่อการประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม โรงเรียนหลายแห่งยังขาดเครื่องมือที่เหมาะสมในการวัดผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในโรงอาหารทั้งในด้านพฤติกรรม ทักษะชีวิต หรือความสามารถในการปรับตัวในสถานการณ์จริง

ข้อเสนอแนะทางในการจัดการข้อจำกัด

โรงอาหารทำหน้าที่เป็นพื้นที่เรียนรู้ทางสังคมได้อย่างแท้จริง โรงเรียนควรพิจารณาแนวทางในการจัดการกับข้อจำกัดเหล่านี้ ดังนี้

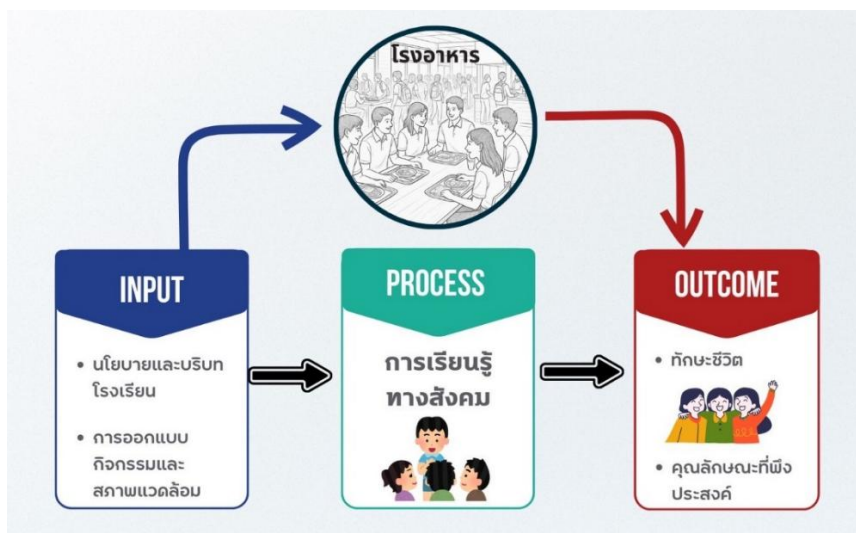
- 1) การส่งเสริมแนวปฏิบัติที่ยืดหยุ่นและต้นทุนต่ำของโรงเรียน เช่น การติดป้ายข้อความเชิงบวก การจัดโต๊ะสนทนา หรือกิจกรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในช่วงเวลาพัก เพื่อลดภาระด้านงบประมาณ
- 2) การสร้างความตระหนักรู้แก่ผู้บริหาร ครู และบุคลากรในโรงอาหาร ถึงบทบาทของตนในการเป็นผู้เอื้อและแบบอย่างทางพฤติกรรมของนักเรียน ตลอดจนการเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้เชิงสังคม
- 3) การพัฒนาเครื่องมือประเมินผลที่เหมาะสมกับบริบทไทย ด้วยการเน้นประเมินทักษะชีวิตและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ผ่านการสังเกต การสะท้อนคิด หรือแบบสอบถามที่สามารถนำไปใช้จริงในโรงเรียนทั่วไป

สรุป

การศึกษาศตวรรษที่ 21 ให้ความสำคัญกับพื้นที่การเรียนรู้นอกห้องเรียนมากขึ้น บทความนี้เสนอให้ “โรงอาหารของโรงเรียน” ทำหน้าที่เป็นพื้นที่เรียนรู้ทางสังคมที่ส่งเสริมทักษะชีวิตและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ผ่านกิจกรรมไม่เป็นทางการในชีวิตประจำวัน โรงอาหารจึงควรถูกมองใหม่ในฐานะห้องเรียนชีวิตที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกัน การตัดสินใจ การเคารพสิทธิ และความรับผิดชอบ กรณีศึกษาจากโรงเรียนในประเทศไทยสะท้อนว่า ความสำเร็จของการใช้โรงอาหารเป็นพื้นที่เรียนรู้ขึ้นอยู่กับ การออกแบบพื้นที่ กิจกรรมสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมของนักเรียน และการสนับสนุนจากผู้บริหารอย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดด้านบริบท ทัศนคติ และการขาดเครื่องมือประเมินที่เหมาะสม การเปลี่ยนผ่านสู่การใช้โรงอาหารเป็นพื้นที่เรียนรู้อย่างแท้จริงจำเป็นต้องอาศัยนโยบายสนับสนุน การจัดสรรทรัพยากร และการพัฒนาบุคลากร เพื่อสร้างพลเมืองที่มีทักษะชีวิต รับผิดชอบ และอยู่ร่วมในสังคมอย่างยั่งยืน

ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา

จากข้อเสนอเชิงปฏิบัติ ข้อเสนอเชิงระบบ และข้อจำกัดในการดำเนินงานที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าการพัฒนาโรงอาหารให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ทางสังคมของนักเรียนจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการที่เชื่อมโยงอย่างเป็นระบบระหว่างปัจจัยนำเข้า เช่น นโยบายโรงเรียนและสภาพแวดล้อมทางกายภาพกับกระบวนการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบทชีวิตจริงของนักเรียน เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างทักษะชีวิตและคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างรอบด้าน เพื่อให้เห็นภาพรวมของกระบวนการดังกล่าว บทความนี้จึงได้นำเสนอกรอบแนวคิดเชิงภาพ ที่สรุปองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของการพัฒนาโรงอาหารในฐานะพื้นที่เรียนรู้ทางสังคม ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการพัฒนาโรงอาหารให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ทางสังคมของนักเรียน

จากภาพที่ 2 แสดงความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างปัจจัยนำเข้า ได้แก่ นโยบายโรงเรียน พื้นที่ บุคลากร และทัศนคติที่สนับสนุนการเรียนรู้ กระบวนการคือการออกแบบกิจกรรม การจัดสภาพแวดล้อม และการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ทางสังคมในโรงอาหาร และผลลัพธ์คือการพัฒนาทักษะชีวิต และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ทั้งในด้านพฤติกรรม สังคม และจริยธรรม

References

- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice-Hall.
- Fraser, B. J. (2012). Classroom learning environments: Retrospect, context and prospect. In B. J. Fraser, K. G. Tobin, & C. J. McRobbie (Eds.), *Second international handbook of science education* (pp. 1191–1239). Springer.
- Ifenthaler, D., & Yau, J. Y.-K. (2022). Designing authentic learning experiences for future-ready students. In D. Ifenthaler (Ed.), *Digital workplace learning* (pp. 99–116). Springer.
https://doi.org/10.1007/978-3-031-11200-0_6
- Jackson, P. W. (1968). *Life in classrooms*. Holt, Rinehart & Winston.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice Hall.

- Office of the National Economic and Social Development Board. (2017). *The National Education Plan B.E. 2560–2579 (2017–2036)*. Office of the Education Council.
- Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st century skills: Learning for life in our times*. Jossey-Bass.
- UNESCO. (2021). *Reimagining our futures together: A new social contract for education*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379707>
- UNESCO. (2023). *Education for sustainable development: Learning to transform our world*. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000385230>
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.
- World Health Organization. (1997). *Life skills education for children and adolescents in schools (Programme on Mental Health Document WHO/MNH/PSF/93.7A.Rev.2)*. Retrieved from <https://apps.who.int/iris/handle/10665/63552>